

Organizované nanostrukturní vrstvy - - Nové materiály s atraktivními aplikacemi

Jiří Rathouský

22. února 2010

1

Technologie pro 21. století

Jedno z hlavních témat R & D

Nové technologie založené na
nanomateriálech/nanomotorech/nanozařízeních/nano...

Jednoduché, účinné metody pro organizaci materiálů do přesných
nanostruktur, které mohou být převedeny do robustních inženýrských forem

2

Biomimetika, bionika, biomimikry, biognosis
= biologicky inspirovaný návrh materiálů/zařízení odvozený z přírody

Biominalizace

Rozmanité syntetické postupy, které napodobují biomineralizaci

Biologické organismy produkují kompozity, které obsahují anorganickou a organickou složku ve složitých strukturách.

Minerální složka – pevnost

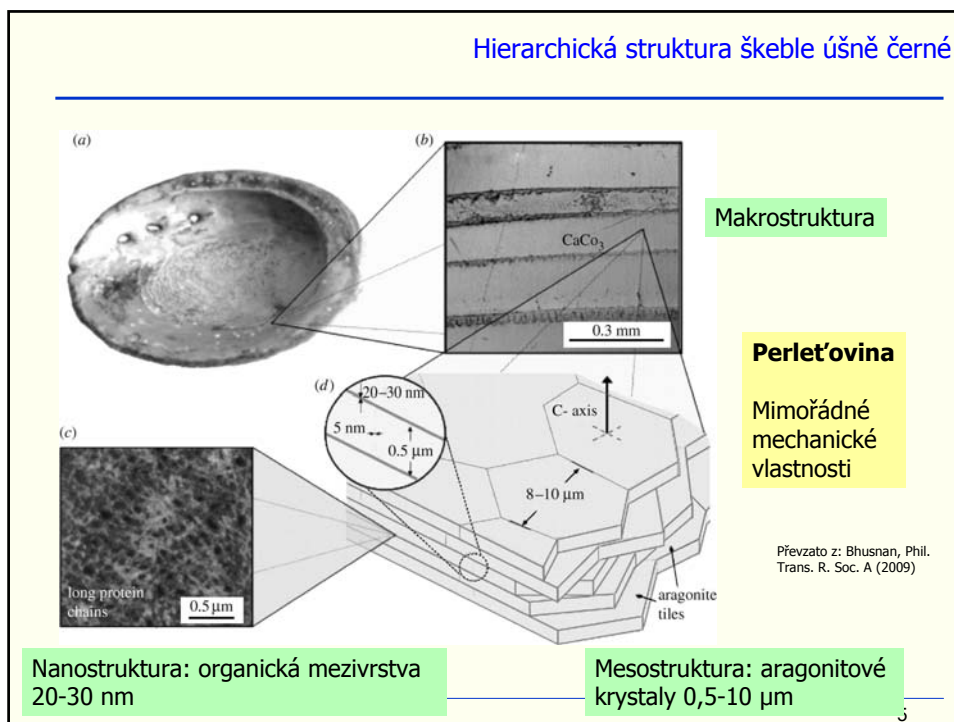
Organická složka – poddajnost, tvárnost

Schránky mořských živočichů

95% uhličitan/fosforečnan vápenatý, amorfni silika

5% organické biopolymery

Hierarchická struktura škeble úšně černé

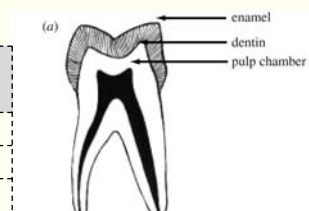
Kosti, zuby

Kosti = tvrdé biologické tkáně

Vynikající mechanická pevnost – **hierarchická struktura**

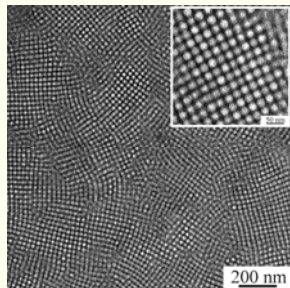
Schopnost disipovat deformační energii na různých úrovních struktury

ZUB	hydroxyapatitové krystaly	biopolymery	voda
sklovina	95	1	4
dentin	70	20	10

Po odstranění organické složky (termická degradace, extrakce) -

- **porézní materiál s dobře definovanou porozitou**

Mesoporézní TiO₂

Struktura organické složky

určuje

strukturu porozity

Konec 40. let:

Pokus o dosažení selektivity antigen/protilátka
Silikagel připravený v přítomnosti cílové molekuly, která má být
adsorbována → dosaženo přednostní **selektivity**

60. léta:

Barrer et al: alkylamoniové ionty použity jako templáty pro řízení
struktury zeolitů

90. léta:

Kresge et al: supramolekulární mechanismus templátování pomocí
kapalných krystalů → mesoporézní molekulová síta

Počátek 21. století:

Další mechanismy

LCT = true liquid crystal templating

CSA = cooperative self-assembly

HSP = hard-sphere packing

Obsah přednášky

1. Výjimečné vlastnosti uspořádaných mesoporézních filmů
2. Zaměření našeho výzkumu a aplikace vyvinutých materiálů
3. Strategie přípravy
4. Významné systémy

1. Mesoporosita

Podle klasifikace IUPAC: šířka 2-50 nm

mesoporézní filmy: většinou 2-10 nm, úzká distribuce šířky pórů

Hierarchické struktury, např. malé meso – větší meso – makropóry

úzká distribuce šířky pórů v každé skupině

2. Uspořádání

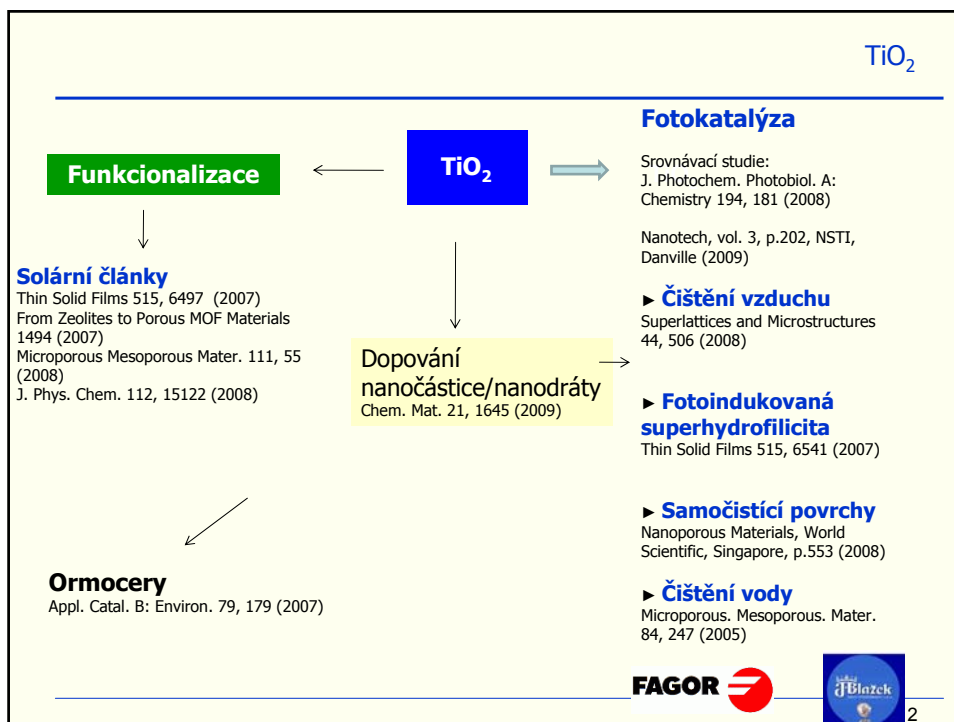
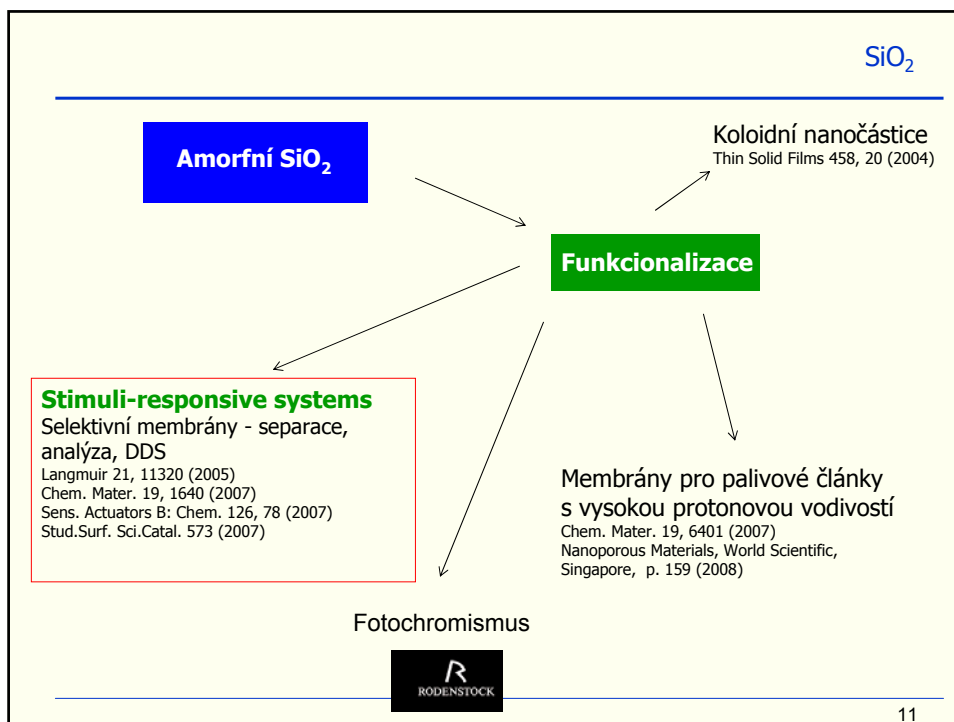
vysoce uspořádané – uspořádané domény – neuspořádané
(kubické, hexagonální)

3. Krystalinita amorfní – semikrystalické – plně krystalické

4. Schopnost funkcionalizace – obecně vynikající

5. Jiné vlastnosti – elektrická vodivost

izolátory – polovodiče – vodiče

ZnO

ITO / ATO

Funktionalizace

Fotokatalýza

Solární články

Nanoporous Materials IV 315 (2005)
 Thin Solid Films 497, 163 (2006)
 J. Electrochem. Soc. 153, A699 (2006)
 Electrochem. Solid-State Lett. 9, C93 (2006)
 Z. Naturforsch. 64a, 518 (2009)

J.Phys. Chem. C 111, 7639 (2007)
 Microporous Mesoporous Mater. 117, 380 (2009)

Nové principy přípravy

Vysoká úroveň organizace

Adv. Funct. Mater. 17, 123 (2007)
 Recent Progress in Mesostructured
 Materials 569 (2007)

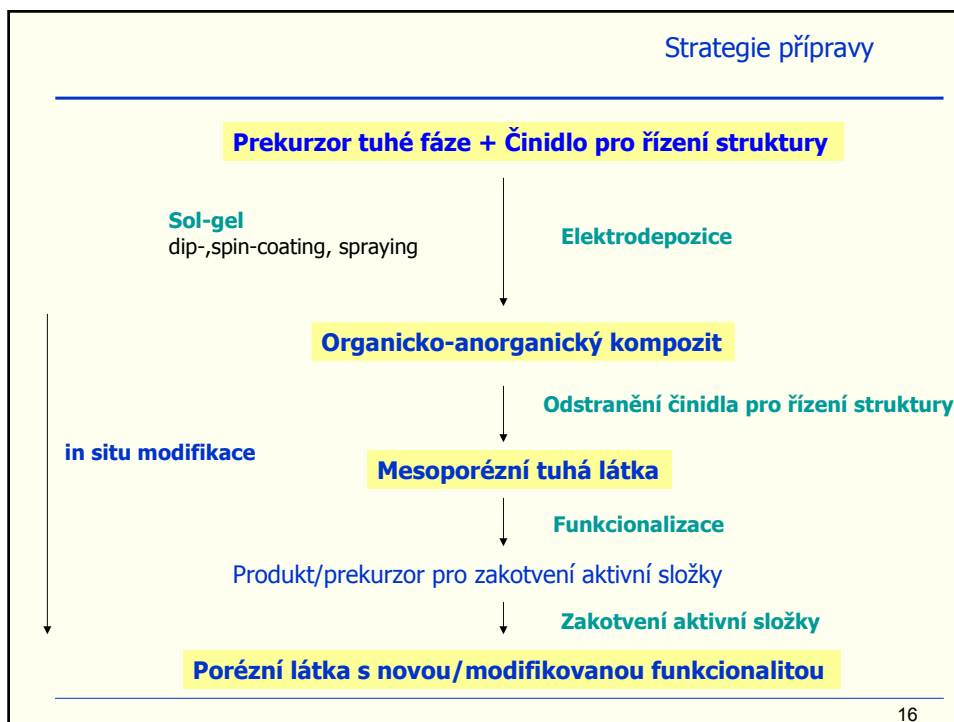
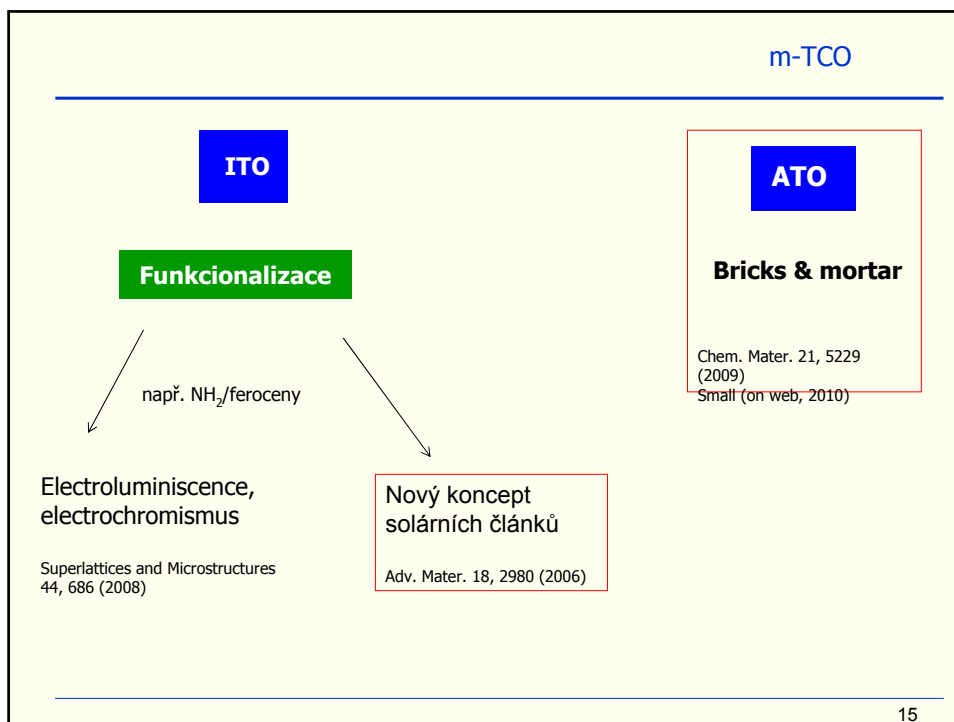
Hierarchická porozita
meso-meso-macro

Adv. Funct. Mater. 17, 3241 (2007)
 From Zeolites to Porous MOF Materials 1042 (2007)

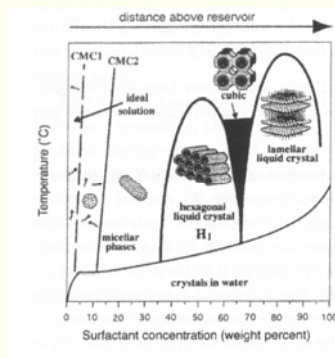
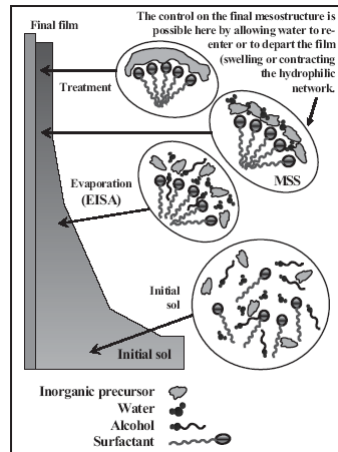
Bricks & mortar

nanočástice jako
 stavební bloky

Chem. Mater. 21, 1260 (2009)
 Chem. Mater. 21, 2410 (2009)
 Appl. Phys. Lett. 96, 062103 (2010)

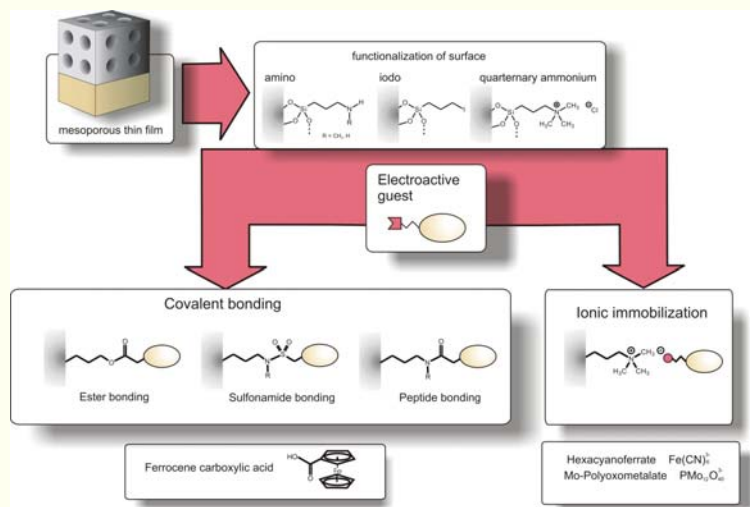

převzato z: Brinker et al, Adv. Mater. (1999)

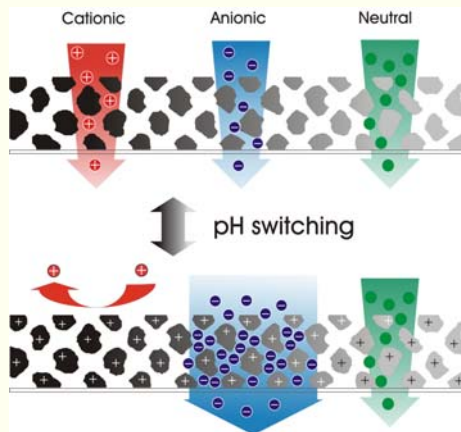
Princip zakotvování (elektro)aktivních skupin

- ❶ pH-responsive systems
- ❷ Vysoce uspořádané mesoporézní vrstvy TiO₂ s řízenou krystalinitou jako účinné fotokatalyzátory pro čisté životní prostředí
- ❸ m-TCO pro aplikace v optoelektronice

**pH-responsive systems –
– Funkcionalizované mesoporézní filmy SiO₂**

pH-responsive layers : princip

Mechanismus:

Změnou pH roztoku dochází k protonizaci/deprotonizaci zakotvených funkčních skupin
 $pK_a (-NH_2/NH_3^+) = 5.7$

State of the art:

Polymerní membrány (1999-04)

- + Vysoká selektivita, snadná příprava
- Špatně definovaná porozita, nízká stabilita

SiO₂ opálové vrstvy (2005)

- + Vynikající porozita
- Nízká selektivita, nízká mechanická pevnost, obtížné zvětšování měřítka

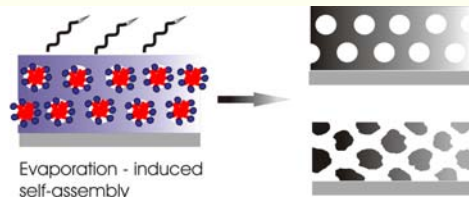
21

Příprava a chemická modifikace

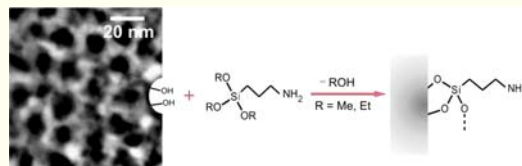
Příprava

Template-assisted sol-gel technika

Silica precursor +

Modifikace povrchu

- ▶ Dobře definovaná porozita – otevřená/kontrolovatelná velikost/tvar pórů...
- ▶ Snadná modifikace
- ▶ Dobré mechanické vlastnosti
- ▶ Nastavitelní tloušťka
- ▶ Transparentnost

22

Mesoporézní SiO₂: vlastnosti

Templát:

Triblokový kopolymer Pluronic P123

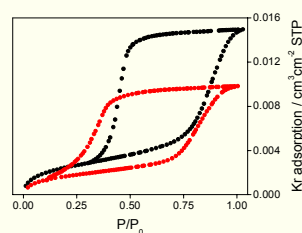
Prekurzor SiO₂:

Si(OEt)₄, HCl, H₂O, EtOH

Tloušťka filmu: 340 nm

Texturní vlastnosti

Film SiO ₂	Specifická plocha cm ² /cm ²	Specifická plocha m ² /g	Porozita %	Velikost pórů nm
Výchozí	122	435	60	6.8
Funkcionalizovaný	82	292	40	6.3

beze změny charakteru porozity

23

Mesoporézní SiO₂: Permeační experimenty

Testovací látky: srovnatelná velikost size 0.5 ± 0.05 nm
vyloučen síťový efekt

Anionty: Fe(CN)₆³⁻

Kationty: Ru(NH₃)₆³⁺

Neutrální molekula: Ferocen FcOH

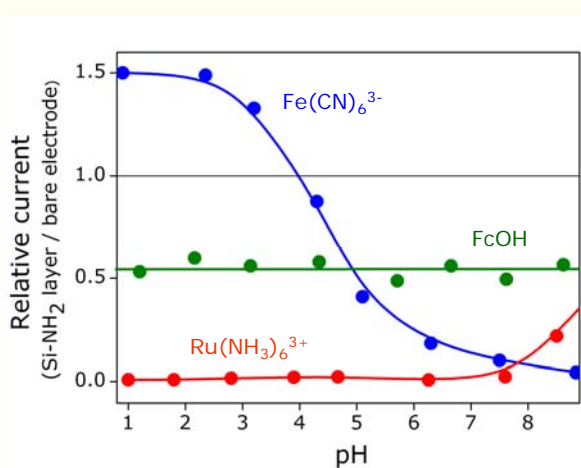
Metoda:

Tok příslušné látky měřen přímo jako výška jejího voltametrického signálu na vodivém skle pokrytém FTO

Pracovní elektroda: FTO-sklo
Pomocná elektroda: Pt drát
Referenční elektroda: Ag/AgCl/sat. KCl
Elektrolyt: pufovaný 0.1 M KCl
Skenovací rychlost: 200 mV/s
Nastavení pH: 1 M KOH/HCl

24

Mesoporézní SiO₂: závislost permeace na pH

Neutrální molekuly

Semipermeabilní v celém rozsahu pH

Kationty

Uzavřeno pro pH < 7.5

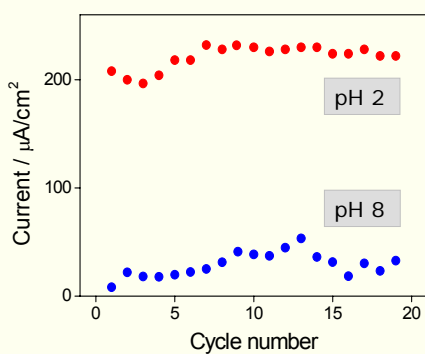
Anionty

Reverzibilní změny

pH < 3.5 otevřeno - zvýšení
> 6 uzavřeno

25

Mesoporézní SiO₂: stabilita

• Dlouhodobá stabilita pro pH < 9

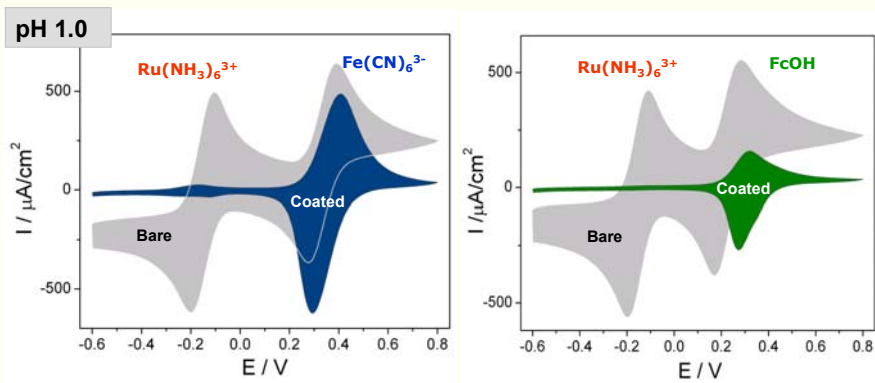
• Pro pH > 9: nevratné změny v důsledku rozpouštění SiO₂

• Rychlá odezva

Několik sekund vs >10 min pro membránu z Ormosilu

26

Ekvimolární směsi (1 mmol/L)

Scan rate 500 mV/s

27

Závěry: Mesoporézní membrány jako pH-responsive systems

- 1 Mesoporézní membrány funkcionalizované aminoskupinami vykazují vynikající iontově selektivní membránové vlastnosti, které umožňují řídit selektivně tok iontů vrstvou změnou pH.
- 2 Tyto vrstvy mohou kompletně blokovat nebo naopak zvýšit tok iontů v závislosti na jejich polaritě, přičemž zůstávají semipermeabilní pro neutrální molekuly.
- 3 Variabilní způsob přípravy umožňuje snadnou optimalizaci.

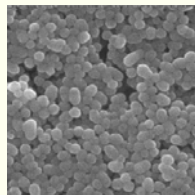
28

Vysoce uspořádané mesoporézní vrstvy TiO₂ s řízenou krystalinitou

Částicový přístup

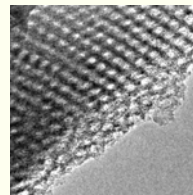
Sintrování částic + pojivo

- * Vysoká krystalinita, definované fázové složení
- * Vysoká stabilita
- ✗ Nedefinovaná textura
- ✗ Neuspořádaná porozita

Sol-gel/EISA

Sol-gel prekurzor + templát

- * Velký a snadno dostupný povrch
- * Periodická porézní systém
- ✗ Částečná krystalinita
- ✗ Ne příliš vysoká stabilita

Mesoporous TiO₂ films

Klíčový problém:

Poměr rychlostí nukleace a růstu částic TiO₂ je příliš nízký.

Nanočástice rostou na 10-20 nm.

Ztráta primární struktury.

Vždy semikrystalická struktura

- krystalické fáze (ca. 50 %)
  - ▶ anatas (hlavní podíl)
  - ▶ vrstevnaté struktury
  - ▶ rutil (vzácně)
- amorfni fáze (ca. 50 %)

Nízká termická stabilita a robustnost

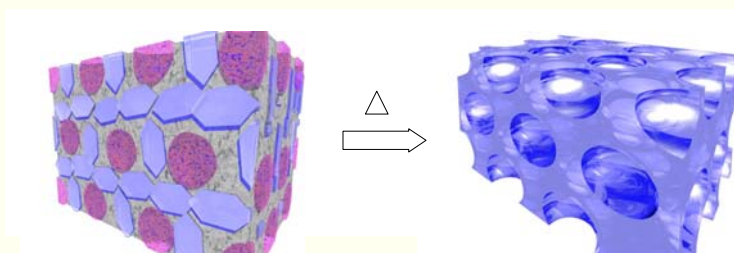
Terracina, Itálie

Merida, Španělsko

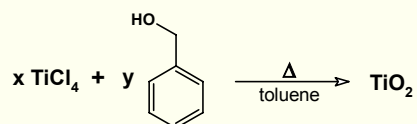
Nanokrystaly TiO₂ „**cihly**“
a
sol-gelový prekurzor TiO₂ „**malta**“ v procesu EISA

- Krystalické částice jako zárodky
- Nízká teplota kalcinace
- Organizovaná mesostruktura daná sol-gelovou maticí

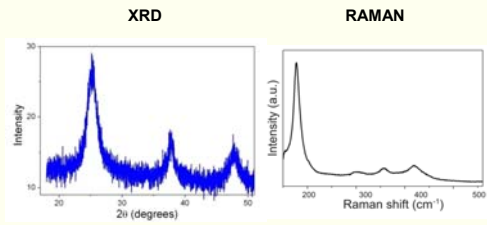
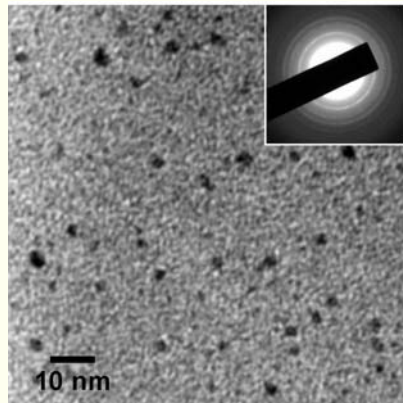
- Malá velikost (< 5 nm), úzká distribuce velikostí částic
- Vysoká krystalinita, fázová čistota
- Bez aglomerace, snadná dispergovatelnost v tetrahydrofuranu v přítomnosti P123 (podporuje stabilizaci částic)
- Variabilní chemie povrchu

Syntéza: bezvodé prostředí, benzylalkohol – reakční prostředí, zdroj kyslíku

Niederberger, M. et al., *Chem. Mater.* **2002**, *14*, 4364.

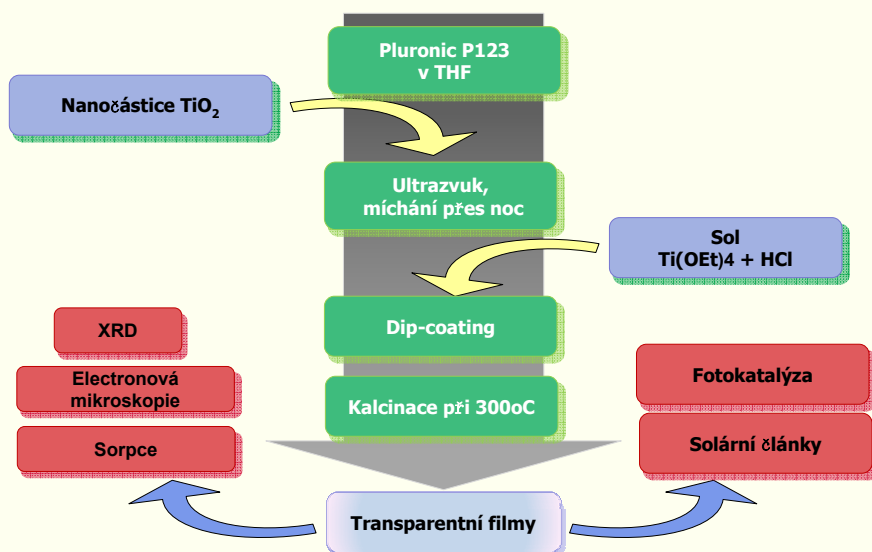
Nanokrystalické stavební bloky - nanocihly

	60 ° C	75 ° C
Velikost, nm	2-5 (TEM) 4 (XRD)	6.5 (XRD)
BET	280 m ² /g	198 m ² /g

35 5

Postup přípravy

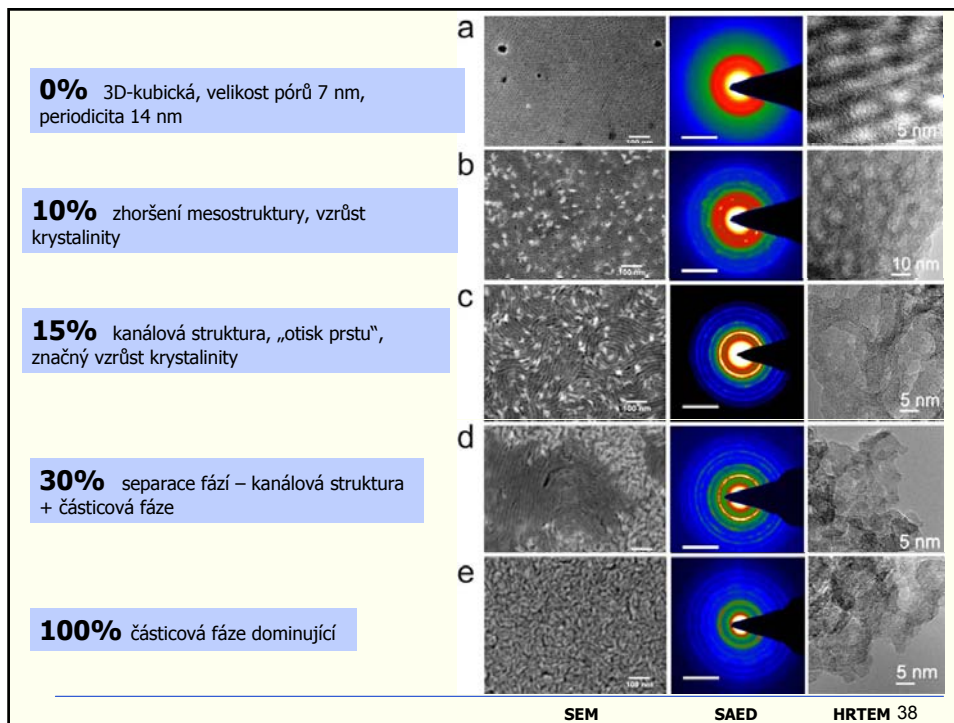

36 7

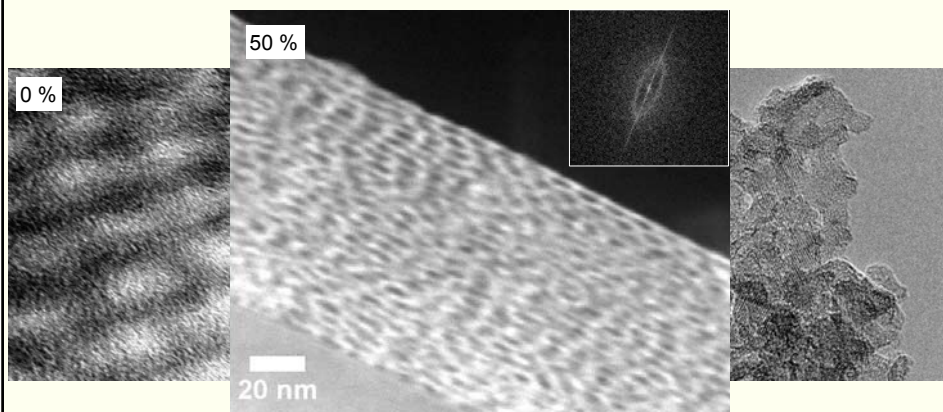
Krystalické nanočástice TiO₂
 Sol prekurzoru obsahující polymerní templát

Dramatický vliv na

- ⇒ Porézní strukturu
- ⇒ Krystalinitu kalcinovaných filmů

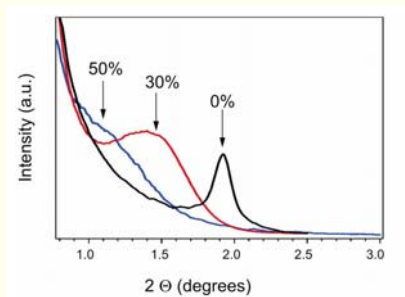

TEM – příčný řez filmem

39 ¹³

XRD

Mřížková konstanta vzrůstá s obsahem částic

40

Z adsorpčních isoterem Kr při 77 K a toluenu při 298 K

% nanočástic	S_{BET}^a , m ² /g	S_{BET}^b , cm ² /cm ²	V_{TOT}^c , cm ³ /g	V_{TOT}^d , mm ³ /cm ²	D, nm
0	89	118	0.132	0.010	3-4 ^e
10	-	98	-	0.0086	3-4 ^e
15	71	110	0.180	0.0107	7.5
30	52	77	0.210	0.013	6-7
50	62	57	0.325	0.0142	10
100	-	68	-	-*	-*

^a from adsorption isotherms of toluene at 25 ° C, using the cross-sectional area of toluene of 0.314 nm² calculated from the density of the liquid adsorptive in the bulk liquid state.

^b from adsorption isotherms of krypton at 77 K, using the cross-sectional area of krypton of 0.210 nm². The BET surface area was related to the geometrical area of the support.

^c from adsorption isotherms of toluene at 25 ° C, using the molar volume of liquid toluene.

^d from adsorption isotherms of krypton at 77 K, using the molar volume of solid krypton. The BET surface area was related to the geometrical area of the support.

^e average value for a bimodal texture (wider cavities with narrow necks).

* Isotherm of a large-pore mesoporous material. Pore size and volume cannot be determined from Kr sorption experiments.

Z adsorpčních isoterem Kr při 77 K a toluenu při 298 K

% nanočástic	S_{BET}^a , m ² /g	S_{BET}^b , cm ² /cm ²	V_{TOT}^c , cm ³ /g	V_{TOT}^d , mm ³ /cm ²	D, nm
0	89	118	0.132	0.010	3-4 ^e
10	-	98	-	0.0086	3-4 ^e
15	71	110	0.180	0.0107	7.5
30	52	77	0.210	0.013	6-7
50	62	57	0.325	0.0142	10
100	-	68	-	-*	-*

Širší kavity s úzkými krky

Blokování pórů zcela odstraněno

Vzrůst velikosti pórů

^a from adsorption isotherms of toluene at 25 ° C, using the cross-sectional area of toluene of 0.314 nm² calculated from the density of the liquid adsorptive in the bulk liquid state.

^b from adsorption isotherms of krypton at 77 K, using the cross-sectional area of krypton of 0.210 nm². The BET surface area was related to the geometrical area of the support.

^c from adsorption isotherms of toluene at 25 ° C, using the molar volume of liquid toluene.

^d from adsorption isotherms of krypton at 77 K, using the molar volume of solid krypton. The BET surface area was related to the geometrical area of the support.

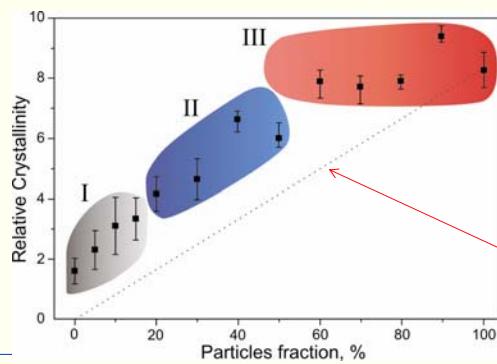
^e average value for a bimodal texture (wider cavities with narrow necks).

* Isotherm of a large-pore mesoporous material. Pore size and volume cannot be determined from Kr sorption experiments.

Kvantifikace krystalinity:

- CaF_2 – vnitřní standard
- Anatas: (101), CaF_2 : (111), normalizace na 100% krystalický vzorek, průměr tří vzorků

Pseudofázový diagram

Nelineární vzrůst krystalinity – synergické jevy

Teoretická krystalinita před kalcinací

